

ГУМАНІЗАЦІЯ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ ЯК ОСНОВА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Сохацька О.А.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри культурології

Волинський національний університет імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Сучасне реформування системи освіти передбачає реалізацію принципу гуманізації, що зумовлює методологічну переорієнтацію освітнього процесу з переважно інформативної моделі на розвиток особистості людини, її духовного потенціалу, творчих здібностей та індивідуальності. Особливого значення в умовах сьогодення набувають індивідуально-диференційований та особистісно орієнтований підходи до організації навчання і виховання. Проблема гуманізації є надзвичайно актуальною для сучасної культурно-мистецької освіти, оскільки саме мистецтво виступає одним із найважливіших чинників духовного становлення особистості, формування її естетичної культури, моральних цінностей і творчого світогляду. Культурно-мистецька освіта сприяє розвитку емоційної сфери людини, здатності до співпереживання, рефлексії, творчого самовираження та осмислення культурного досвіду людства.

Основні принципи гуманістичної педагогіки відображають глибинне розуміння сутності педагогічної та культурно-освітньої діяльності. Насамперед йдеться про формування таких загальнолюдських цінностей, як чесність, альтруїзм, доброзичливість, толерантність, повага до людини та її внутрішнього світу. Провідною ознакою гуманістичного підходу є посилена увага до унікальності особистості, її творчого розвитку та духовного самовдосконалення.

Представники гуманістичної психології виокремлюють низку ключових аспектів у розумінні сутності особистості: а) людина є найвищою цінністю суспільства; б) кожна особистість є неповторною, самобутньою та унікальною, а тому потребує визнання її автономності; в) важливою характеристикою людини є прагнення до розвитку власних творчих можливостей, здатність до самозмін та самореалізації; г) свобода вибору виступає основою особистісного розвитку та позитивних внутрішніх змін; д) необхідними й достатніми умовами гуманізації міжособистісної взаємодії є: «безоцінчне позитивне прийняття іншої людини; її активне емпатійне слухання; конгруентне самовираження себе у спілкуванні з нею»; е) гуманізація людини

насамперед пов'язана з гармонізацією її внутрішнього світу та взаємодією з власним автентичним «Я».

Осмислення специфіки культурно-мистецької освіти, що реалізується на гуманістичних засадах, передбачає такі положення:

Гуманістичне навчання не є окремим методом чи технологією, а становить цілісну систему цінностей і педагогічну філософію, тісно пов'язану з особистісним способом буття людини. Основою такої системи є переконання у значущості кожної особистості, її праві на свободу творчого самовираження та відповідальність за власний вибір.

У сучасному культурно-освітньому процесі акцент має зміщуватися з викладання на активне учіння та творчу діяльність здобувача освіти. Освітній процес повинен організовуватися не як механічна передача інформації, а як фасилітація осмисленого пізнання, творчого пошуку й естетичного переживання.

Гуманізація культурно-мистецької освіти передбачає зміну особистісних установок педагога, який у процесі взаємодії зі здобувачами мистецької освіти виступає не лише носієм знань, а й наставником, партнером і посередником у духовному та творчому розвитку особистості.

Кожен педагог на основі гуманістичних принципів формує власний творчий інструментарій професійної діяльності, використовуючи різноманітні методи й форми мистецько-освітньої роботи [2, с. 74].

На основі такого гуманістичного розуміння культурно-мистецької освіти розробляються проблеми організації діяльності закладів освіти та здійснення культурно-освітнього процесу на гуманістичних засадах.

Гуманізація мистецько-освітнього процесу, як і педагогічного процесу загалом, виконує регулятивну функцію щодо кожного його структурного компонента.

Стимулювально-мотиваційний компонент відповідатиме принципам гуманізації за умови врахування педагогом інтересів, потреб, творчих нахилів та індивідуальних особливостей здобувачів мистецької освіти. Культурно-освітній процес має будуватися на основі прийняття особистісних цілей людини, розвитку її творчої активності та духовних потреб. Діяльність здобувача освіти при цьому спрямовується на розвиток мотивації до художньо-творчої діяльності, саморозвитку та постійного духовного вдосконалення. Гуманізація мистецької освіти передбачає зміну педагогічного мислення, відповідно до якого здобувач освіти розглядається як активний суб'єкт творчої діяльності. Завдання педагога полягає у стимулюванні прагнення до самовираження, усвідомлення цілей власного розвитку та формування стійкого інтересу до культурних і мистецьких цінностей. Саме внутрішня мотивація та усвідомлений інтерес до мистецтва створюють передумови для ефективного духовного й творчого розвитку особистості.

Змістовий компонент культурно-мистецької освіти відповідатиме вимогам гуманізації за умови реалізації провідних функцій освіти щодо потреб особистості, культури й суспільства. Зміст освіти не може обмежуватися лише системою знань і практичних умінь. Він «має створити предметну основу для забезпечення формування людини в гармонії всіх культурних надбань», а тому повинен включати не лише раціональний, а й емоційно-чуттєвий компонент світосприйняття. «Змістовий компонент має бути наповнений знаннями з галузей суспільних і культурологічних наук, ціннісними орієнтаціями і пов'язаними з ними практичними навичками і вміннями...» [1]. Проблема гуманізації змісту освіти значною мірою розв'язується через процес гуманітаризації та посилення культурологічної складової навчання. У системі культурно-мистецької освіти гуманізація змісту реалізується через залучення особистості до національних і світових культурних надбань, мистецьких цінностей, художньо-творчої діяльності. Саме мистецтво створює умови для емоційного переживання культурного досвіду людства та сприяє формуванню духовної культури особистості. Не менш важливим є розкриття гуманістичного потенціалу всіх освітніх компонентів. Засвоєння знань має здійснюватися крізь призму розуміння людини як найвищої цінності, а також через усвідомлення того, що гуманізм орієнтує освіту на гармонійний розвиток особистості. Актуальним є створення широкого спектра освітніх компонентів та спеціальних курсів, спрямованих на розвиток загальної культури, духовності, естетичного смаку та морально-етичних якостей здобувачів освіти.

Операційно-діяльнісний компонент реалізується через систему методів, дидактичних прийомів і засобів, що забезпечують цілісну взаємодію всіх складових мистецько-освітнього процесу. «Цей компонент відповідатиме вимогам гуманізації за умови використання методів і форм розвивального характеру й активізації різних видів навчально-пізнавальної діяльності здобувачів». Процес оволодіння знаннями має відбуватися в атмосфері творчого пошуку, емоційних переживань, зіткнення думок, мистецьких позицій та різних культурних підходів. Особливу роль у гуманізації культурно-мистецької освіти відіграють творчі методи навчання, які стимулюють розвиток уяви, емоційного інтелекту, креативного мислення та здатності до самовираження. Художньо-творча діяльність сприяє формуванню внутрішньої свободи людини, її духовному самовдосконаленню та розвитку естетичної свідомості. При цьому однією з головних умов гуманізації виступає залучення здобувача освіти до критичного аналізу інформації, її відбору та використання особистісно значущого змісту освітнього компонента. Гуманістичний підхід до мистецької освіти передбачає розгляд здобувача не лише як набувача знань про культуру і мистецтво, а як особистості, яка оволодіває способами творчого пізнання світу та реалізує власний духовний потенціал. Суб'єктом

творчої діяльності людина стає тоді, коли самостійно планує власну діяльність, обирає способи реалізації творчих задумів і здатна до рефлексії щодо отриманих результатів [1].

Контрольно-регулювальний компонент мистецько-освітнього процесу відповідає принципу гуманізації за умови врахування індивідуальних можливостей, здібностей та творчого потенціалу кожної особистості. Одним із головних завдань сучасної освіти є організація освітнього процесу на засадах підтримки, корекції та диференційованого підходу. Гуманізація навчання передбачає створення умов для творчого саморозвитку особистості та її самореалізації у сфері культури й мистецтва.

Оцінно-результативний компонент реалізується за умови розвитку у здобувачів освіти здатності до самооцінювання, самоконтролю та критичного осмислення власної творчої діяльності. «Контролювати повинен і сам здобувач. Місія викладача навчити кожного критичності й самовимогливості, давати об'єктивну оцінку собі і своїй навчально-пізнавальній діяльності» [1].

Отже, «навчання, побудоване на принципі гуманізації, – це місткий, виражений процес, спрямований безпосередньо на становлення особистості. Він зумовлює переорієнтацію мети навчання, врахування особистісних цілей і інтересів здобувача, наповнення олюдненим змістом освітніх компонентів, застосування активних методів і форм навчання, де оволодіння знаннями здійснюється в процесі пошуку істини, зіткнення думок, поглядів, позицій, розвитку самоконтролю і самооцінки здобувачів. Все це сприятиме зростанню творчого, духовного потенціалу особистості» [1, с. 62].

Реалізація гуманістичного підходу в сучасній культурно-мистецькій освіті передбачає створення та поширення особистісно орієнтованих педагогічних моделей і творчих технологій навчання. Особистісно зорієнтована педагогічна технологія повинна забезпечувати: виявлення суб'єктивного творчого досвіду здобувача освіти; врахування його індивідуальної вибірковості щодо художнього матеріалу та форм творчої діяльності; надання можливості вибору способів мистецької роботи й форм самовираження; оцінювання не лише результату творчої діяльності, а й процесу його досягнення. Навчально-виховний процес має бути спрямований на те, щоб здобувач освіти не лише засвоював культурно-мистецькі знання, а й пізнавав справжні гуманістичні цінності, розкривав себе як духовну та моральну особистість, прагнув до гуманізації навколишнього світу. Водночас педагог повинен допомагати йому в засвоєнні моральних норм, естетичної культури та ціннісного ставлення до людини [3]. Успіху у формуванні гуманістичних і духовних цінностей можна досягти лише тоді, коли цим процесом керуватиме авторитетний педагог, який виступатиме посередником у процесі самопізнання здобувача освіти, усвідомлення ним власних можливостей, індивідуальних і творчих якостей. Такий

педагог має не лише декларувати гуманістичні цінності, а й демонструвати їх як власні морально-духовні надбання. Таким чином, гуманізація сучасної культурно-мистецької освіти є важливою умовою духовного становлення особистості, розвитку її творчого потенціалу, естетичної свідомості та культурної компетентності. Саме мистецька освіта забезпечує гармонійне поєднання інтелектуального, морального й емоційного розвитку людини в умовах сучасного суспільства.

Література:

1. Бондар С. Гуманізація в структурі процесу навчання. *Освіта і управління*. 1998. С. 62.
2. Карамушка Л. М. Психологія управління закладами середньої освіти: монографія. Київ : Ніка-Центр, 2000. 332 с.
3. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ, 1988. 608 с.
4. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика : монографія. Київ : Промінь, 2006. 432 с.
5. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва: теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ : Освіта України, 2008. 274 с.